Хто першим скаже «залишся»

Спільна робота не гарантує спільного майбутнього

Laura Bellini

Хто першим скаже «залишся»

Спільна робота не гарантує спільного майбутнього

Laura Bellini

ROMANS

ISBN: 9788384904251

ALL-IN Rafał Płonkowski

ЗМІСТ

INTRO 4
Розділ 1 - Умови співпраці 11
Розділ 2 - Межі та спільна мова 21
Розділ 3 - Коли плану стає недостатньо 35
Розділ 4 - Поза межами полів 45
Розділ 5 - Право відмовити 59
Розділ 6 - Мить, якої я не планувала 70
Розділ 7 - Ранок після змін 84
Розділ 8 - Світ за межами резиденції 94
Розділ 9 - Ризик спільного рішення 107
Розділ 10 - Усе, чого неможливо спланувати 119
Розділ 11 - Ранок без обіцянок 132
Розділ 12 - Повідомлення без мого імені 142
Розділ 13 - Ціна власного вибору 151
Розділ 14 - Правда в неповному світлі 161
Розділ 15 - Усе, чого ти не сказав 174
Розділ 16 - Місце для дистанції 186
Розділ 17 - Життя, яке не може чекати 198
Розділ 18 - Пропозиція на столі 209
Розділ 19 - Вибір, який має свою ціну 223
Розділ 20 - Коли обоє обирають залишитися 236

INTRO

До Бещад я приїхала з трьома валізами, тубусом, набитим документами, і планом, який не збиралася змінювати заради жодної людини.

Принаймні саме це я повторювала собі, поки автомобіль підіймався вузькою мокрою дорогою, а черговий поворот відкривав переді мною пагорби, дедалі віддаленіші від цивілізації. Дощ перестав іти лише кілька хвилин тому, але з гілок дерев досі стікала вода. Туман осідав на схилах, повільно пропливаючи між темними ялинами. Десь унизу мав текти струмок. Я його не бачила, проте чула рівномірний шум води.

Резиденція з'явилася за останнім поворотом. Стара простора будівля з дерев'яною верандою, високими вікнами й кам'яними сходами мала такий вигляд, ніби вже давно нікому нічого не мусила доводити. Вона не була розкішною в сучасному розумінні цього слова. Зате мала те, чого бракувало більшості місць, де я працювала останнім часом, — тишу, яка не здавалася штучною.

Я припаркувалася перед входом і на мить залишилася сидіти в машині.

Я приїхала сюди на кілька тижнів, щоб спільно працювати над мистецькою книгою. Мала відповідати за ілюстрації, їхню композицію та візуальну оповідь. Моє завдання полягало не в тому, щоб прикрашати чужі речення. Я хотіла, щоб зображення мали власний голос, щоб вони не були лише елегантним тлом для тексту. Я погодилася на цю співпрацю, тому що тема проєкту була мені близькою, умови дозволяли зберегти незалежність,

а гонорар нарешті давав мені трохи фінансового перепочинку.

Але я мала ще один план.

Під час перебування тут я збиралася підготувати першу частину власного портфоліо. Уже кілька місяців відкладала цей проєкт, щоразу знаходячи щось терміновіше, вигідніше або таке, що вимагало негайної відповіді. Цього разу я хотіла присвятити йому ранки. Без телефонних дзвінків, без консультацій, без виправлення чужих ідей. Лише я, папір і образи, які вже давно чекали в моїй голові слушного моменту.

Вечори мали належати відпочинку.

Мені здавалося, що це цілком розумний розподіл часу.

Я занесла першу валізу сходами й натиснула на ручку дверей. Усередині пахло деревом, кавою і ще чимось — можливо, старими книжками, корінці яких заповнювали полиці просторого холу. На стінах висіли фотографії гір, а біля сходів стояв невеликий столик із керамічною вазою. З-за дверей праворуч долинали голоси працівників, які готували їдальню.

Перш ніж я встигла постукати до рецепції, за спиною почулося:

— Пані Анієло Жур?

Я обернулася. Жінка в темно-синьому светрі тримала під пахвою блокнот.

— Так. Сподіваюся, я не приїхала надто рано.

— Саме вчасно. Ваш номер уже підготовлений. Ваш колега прибув ще до полудня.

Мені не сподобалося це слово. Колега. Звучало невинно, але на практиці могло означати будь-що: від

людини, яка поважає заздалегідь узгоджені ролі, до когось, хто вважає, що спільний проєкт дає йому право керувати чужою роботою.

— Леслав Рой? — перепитала я.

— Саме так. Зараз він на веранді. Здається, переглядає матеріали.

Я кивнула й забрала ключ.

Я не збиралася одразу його шукати. Спочатку хотіла оглянути кімнату, розпакувати найнеобхідніше й знайти місце, де зможу спокійно працювати. У мене вже було достатньо досвіду спілкування з людьми, які першого дня говорили про спільне бачення, а другого надсилали зауваження до кожної дрібниці.

Моя кімната була на другому поверсі. Світла, з великим вікном, що виходило в сад, і невеликим письмовим столом біля стіни. Я поклала на нього альбом для ескізів, зняла пальто й підійшла до вікна. Удалині виднівся фрагмент веранди, на якій стояли два дерев'яні крісла.

Саме там я хотіла згодом працювати.

Я взяла альбом і спустилася вниз. Не хотілося проводити перший вечір у замкненій кімнаті. Повітря після дощу було прохолодним, але приємним. На веранді панував напівморок, а м'яке світло ламп надавало дереву теплих відтінків.

За одним зі столиків сидів чоловік.

Перед ним стояли відчинений ноутбук, кілька роздруківок і чашка кави. На ньому був темний светр із недбало засуканими рукавами. Він зовсім не скидався на людину, яка приїхала сюди відпочивати. Радше на того,

хто здатен працювати за будь-яких умов, якщо тільки має доступ до кави та стабільного інтернет-з'єднання.

Я трохи підняла альбом, щоб не заважати, і попрямувала до вільного крісла.

Саме тоді вітер підхопив один із аркушів, який я, очевидно, недостатньо добре закріпила між сторінками. Папір пролетів через веранду й зупинився біля ноги чоловіка.

Він підняв його раніше, ніж я встигла зреагувати.

— Здається, це ваше.

Я підійшла й простягнула руку.

— Дякую.

Він не віддав мені аркуш одразу. Розглядав малюнок старого кам'яного будинку з вікнами, у яких відбивалося світло призахідного сонця.

— Гарно, — сказав він.

— Я знаю.

Він підвів очі. На мить здивувався, а потім усміхнувся.

— Принаймні вам не доводиться вдавати скромність.

— А вам не обов'язково вдавати мистецтвознавця. Це лише ескіз.

— Я не вдаю. Просто люблю речі, які не намагаються здаватися чимось іншим, ніж вони є.

Він повернув мені аркуш.

Його голос був спокійним, трохи нижчим, ніж я очікувала. Він говорив неквапливо, ніби не відчував потреби заповнювати кожну паузу. Я також помітила, що він не дивився на мене так, як я звикла бачити під час деяких професійних зустрічей. Не оцінював одяг, не

шукав підтвердження власної значущості. Він просто слухав.

Це було тривожно приємно.

— Ви приїхали сюди працювати? — запитав він.

— Безумовно. Хоча сподіваюся, що це місце не заважатиме роботі.

— Бещади рідко заважають. Люди — значно частіше.

— Тоді, схоже, у нас схожий досвід.

Цього разу він усміхнувся помітніше.

— Леслав Рой.

Його прізвище здалося мені знайомим. Секунду я не могла пов'язати його з жодним обличчям, хоча вже кілька тижнів обмінювалася з ним повідомленнями щодо проєкту. Я знала його зауваження, правки й манеру формулювати коментарі. Знала, що він літературний редактор. Не знала лише, який він на вигляд.

— Анієла Жур, — відповіла я.

— Я знаю.

— Це трохи непокоїть.

— Сподіваюся, не більше, ніж ваша відповідь на мої зауваження до останньої версії матеріалів.

Я сперлася альбомом об столик.

— Якщо ви про ті зауваження, то я й досі вважаю, що деякі з них не враховують характеру ілюстрацій.

— А я й досі вважаю, що читач повинен мати можливість увійти в книгу, а не лише милуватися нею ззовні.

— Тобто починаємо з розбіжностей у поглядах?

— Схоже, нам навіть не знадобилася офіційна зустріч.

Я не відповіла одразу. Саме цього я й побоювалася. Не самої різниці в поглядах, а того, як вона могла вплинути на весь робочий процес. Я не збиралася віддавати контроль над ілюстраціями лише тому, що хтось умів переконливо говорити про потреби читача.

— Усе узгодимо завтра, — нарешті сказала я. — Сьогодні мені просто хочеться насолодитися тишею.

— Розумію.

Він закрив ноутбук і посунув роздруківки, звільняючи місце на столику.

Жест був незначним, але я його помітила. Він не намагався затримати мене розмовою, не додавав нових аргументів і не сприймав моє бажання відійти як запрошення до переговорів.

— Тоді бажаю вам спокійного вечора, пані Анієло.

— Навзаєм, пане Леславе.

Я відійшла на кілька кроків, перш ніж згадала про альбом. Залишила його на кріслі, і Леслав, помітивши це, підняв його та подав мені без жодного коментаря.

Наші пальці на коротку мить торкнулися одне одного. Нічого особливого. Звичайна випадковість, якій не варто було надавати значення.

І все ж, коли я повернулася до кімнати, то ще довго не могла зосередитися на власних малюнках.

Крізь вікно я бачила сад, що поступово поринав у темряву. На веранді досі горіла лампа, а за склом промайнула постать Леслава. Він повернувся до роботи. А мене почала непокоїти думка, що чоловік, із яким я мала провести найближчі кілька тижнів, виявився

набагато складнішим для визначення, ніж можна було припустити з його листування.

Я дістала з сумки календар і відкрила його на сторінці з розписаним планом перебування. Ранки — для мене. Післяобідній час — для проєкту. Вечори — без зобов'язань. Жодних додаткових домовленостей, жодних непотрібних компромісів.

Я провела пальцем по записаних годинах, ніби так могла переконатися, що вони й досі належать мені.

Я ще не знала, чи буде Леслав хорошим редактором. Не знала, чи вміє поважати чужий задум і чи виявляться наші професійні розбіжності творчим викликом або просто виснажливим випробуванням. Але я вже знала, що його присутність змінила щось у моєму ретельно складеному плані в перший же вечір.

І вперше за довгий час я поставила собі запитання, якого зовсім не хотіла ставити: якщо завтра з'ясується, що він для мене щось більше, ніж просто непростий колега, чи зможу я дозволити йому залишитися хоча б трохи довше?

Розділ 1 - Умови співпраці

Наступного ранку я прокинулася раніше, ніж планувала. За вікном досі тримався туман, а мокрі гілки дерев ледь помітно погойдувалися на вітрі. Кілька хвилин я лежала нерухомо, прислухаючись до звуків резиденції. Хтось посунув стілець у коридорі, десь унизу зачинилися двері, а потім пролунав тихий звук кавоварки. Звичайний ранок, який мав належати виключно мені.

Я потягнулася до альбому для ескізів. На останній сторінці була незавершена композиція, над якою я працювала ще до приїзду. На ній зображувалася порожня кімната, побачена крізь прочинені двері. У ній не було жодної людини — лише світло, що падало на підлогу, і тінь від фіранки. Я хотіла розвинути цей мотив у цілу серію ілюстрацій для власного портфоліо. Уже мала кілька ідей, але мені все ще бракувало часу, щоб надати їм остаточної форми.

Я провела олівцем уздовж контуру вікна. Кількох хвилин вистачило, щоб знову відчути, ніби я повертаю контроль над власним днем.

О дев'ятій у мене була зустріч із Леславом та координаторкою проєкту. До того часу я збиралася завершити ескіз, поснідати й підготуватися до розмови. Жодних труднощів не передбачалося. Зрештою, ми обоє знали свої обов'язки. Я відповідала за візуальну частину, він — за текст і редактуру. Спільна книга зовсім не означала, що ми мали разом ухвалювати кожне рішення.

О дев'ятій п'ять я спустилася до бібліотечної зали.

Приміщення розташовувалося в бічному крилі резиденції. Високі вікна виходили в сад, а біля однієї зі

стін стояв довгий стіл із кількома лампами. На його поверхні лежали роздруковані фрагменти текстів, теки та зразки паперу. Леслав сидів біля вікна. На ньому була світла сорочка із засуканими рукавами й темні штани. Він читав щось на екрані ноутбука, а поруч тримав чашку кави.

Він підвів голову, коли я увійшла.

— Доброго ранку.

— Доброго ранку. Бачу, ви вже встигли освоїти половину столу.

— Лише ту частину, яку не зайняли документи.

— Документам не потрібно стільки місця.

— Це залежить від документів.

Я не усміхнулася, хоча відповідь була досить вдалою. Поклала альбом на вільний край столу й зняла пальто.

Невдовзі до нас приєдналася Марта, координаторка резиденції та людина, відповідальна за зв'язок із видавництвом. Вона принесла три примірники розкладу й невелику теку з матеріалами щодо книги. Їй було близько сорока, вона мала коротке волосся й манеру говорити, яка не залишала сумнівів: ця жінка любить, коли все впорядковано.

— Добре, що ви вже тут. Хотіла б сьогодні узгодити найважливіші організаційні питання. Вам не потрібно вирішувати долю кожної ілюстрації чи кожного речення, але ми маємо однаково розуміти, якою повинна бути ця книга.

Я сіла навпроти Леслава.

Марта відкрила теку й дістала першу сторінку проєкту. Угорі стояла робоча назва: «Речі, що залишаються».

Нижче містився опис видання, який я вже знала з попередніх матеріалів.

Книга мала розповідати про місця, що зберігають сліди людської присутності навіть тоді, коли їхнє первісне призначення давно втратило сенс. Про будинки, кімнати, майстерні, вокзали та простори, які змінили власників або призначення. Тексти мали поєднувати особисті спогади, спостереження й короткі літературні форми. Ілюстрації не повинні були документувати конкретні будівлі, натомість мали передавати їхній емоційний зміст.

Саме ця ідея переконала мене прийняти замовлення. Я не хотіла створювати черговий альбом із гарними картинками. Мене цікавило те, що залишається в людині після того, як вона залишає певне місце. Іноді це була пам'ять про когось, іноді запах, а часом предмет, який ніхто не наважувався викинути.

— Пропоную почати зі структури, — сказав Леслав. — Якщо у нас тридцять текстів, потрібно визначити, як вони взаємодіятимуть між собою.

— Не думаю, що всі вони обов'язково повинні взаємодіяти, — відповіла я. — Деякі можуть існувати самостійно.

— Можуть. Але читач повинен відчувати, що проходить крізь книгу, а не переглядає випадкову збірку матеріалів.

— Не всі історії потребують спільного напрямку.

— Не потребують. Але потребують свідомо визначеної послідовності.

Він відкрив одну з роздруківок. Я побачила уривок тексту про старий будинок, у якому протягом багатьох років мешкало кілька поколінь однієї родини. Автор описував стіл, за яким усі збиралися щонеділі, і кімнату,

якою ніхто не хотів користуватися після смерті найстаршої мешканки.

— Цей текст не повинен стояти поруч з історією про закриту залізничну станцію, — продовжив він. — Не тому, що одна історія сильніша або слабша за іншу. Просто вони говорять про різні види втрати.

— А може, саме тому їх і варто розмістити поруч? — запитала я. — Одна історія про втрату місця, інша — про втрату повсякденності. Читач сам може знайти між ними зв'язок.

Леслав уважніше подивився на мене.

— Це цікаво. Але не можна припускати, що будь-яке поєднання спрацює лише тому, що у вас є візуальна ідея для нього.

— Я цього не припускаю. Саме тому хочу побачити все цілком, перш ніж ухвалювати рішення щодо ілюстрацій.

— А я хочу побачити пропозиції ілюстрацій, перш ніж остаточно визначати послідовність текстів.

На мить ми замовкли й подивилися одне на одного.

Марта прочистила горло.

— Саме тому ми й зустрілися всі разом, — сказала вона. — Вам не обов'язково погоджуватися від першої хвилини. Потрібно знайти спосіб роботи, який дозволить використати компетенції одне одного.

Я поклала долоні на стіл.

— У мене є одна умова. Я не хочу, щоб тексти почали диктувати мені спосіб малювання. Якщо я вирішу, що певна ілюстрація буде абстрактною або позбавленою конкретного предмета, то не хотіла б отримувати

зауваження, що вона повинна зображати саме те, про що йдеться в тексті.

Леслав посунув роздруківку вбік.

— Я не збираюся замовляти у вас ілюстрацію до кожного абзацу. Але якщо зображення змінить значення певного фрагмента, ми повинні це обговорити.

— Обговорювати можемо.

— Це не те саме, що затверджувати все постфактум.

Я помітила, що він не підвищував голосу. Також не намагався скористатися присутністю Марти, щоб нав'язати свою позицію. Говорив спокійно, але не поступався. У цьому було щось дратівливе й водночас таке, що важко було просто проігнорувати.

— Ви хочете впливати на ілюстрації?

— Я хочу впливати на книгу, за яку відповідаю редакційно. Ви впливаєте на зображення. Не бачу причин удавати, що ці дві речі ніколи не перетинатимуться.

— А я не бачу причин сприймати кожну розбіжність як помилку, яку необхідно виправити.

Марта посунула до нас розклад.

— Можливо, варто встановити процедуру. Спочатку ви підготуєте незалежні пропозиції. Леслав розробить послідовність текстів, Анієла представить візуальну концепцію. Потім ви проведете спільну консультацію й вирішите, які елементи потребують змін. Ми нічого не затверджуватимемо без участі вас обох.

— Звучить розумно, — сказала я.

— За умови, що консультація не перетвориться на обмін зауваженнями після завершення роботи, — додав Леслав.

Я подивилася на нього.

— У вас виняткова здатність ускладнювати прості домовленості.

— Професійна деформація.

— Тоді сподіваюся, що вона виліковна.

Цього разу Марта засміялася. Леслав теж, хоча його усмішка була значно стриманішою.

Ми повернулися до розкладу. Узгодили терміни перших пропозицій, кількість зустрічей і спосіб передавання матеріалів. Мої ранки мали залишатися вільними від обов'язкових консультацій, за винятком випадків, коли ми обоє заздалегідь погодимося на зміни. Післяобідній час відвели для роботи над спільним виданням.

Цей пункт був для мене важливішим, ніж я хотіла визнавати. Я приїхала до Бещад не для того, щоб знову підпорядкувати власні проєкти чужому розкладу.

— Також не хочу, щоб ми виправляли матеріали одне одного без попередньої розмови, — сказала я, коли Марта записувала останні домовленості.

Леслав відклав ручку.

— Згоден, за умови, що ми не сприйматимемо кожну пропозицію як втручання в компетенцію іншої людини.

— Можу пообіцяти, що вислухаю аргументи.

— Це вже щось.

— Не звикайте до надто швидких успіхів.

На коротку мить його погляд затримався на моєму обличчі. У ньому не було тріумфу. Радше розвага людини, яка щойно зрозуміла, що розмова буде складнішою, але, ймовірно, цікавішою, ніж він очікував.

Після зустрічі Марта вийшла відповісти на телефонний дзвінок. Ми з Леславом залишилися біля столу й почали впорядковувати роздруківки. Я взяла кілька сторінок, що лежали поруч із його ноутбуком.

— Це всі тексти? — запитала я.

— Більшість. Для кількох ще потрібна згода авторів на скорочення.

— А ви вже знаєте, які з них найважливіші?

— Ні. Знаю, які на перший погляд справляють найсильніше враження. Але це не завжди одне й те саме.

Мене це зацікавило більше, ніж мало б.

— Чому?

— Тому що текст, який найбільше вражає під час першого прочитання, не обов'язково залишається з людиною найдовше. Іноді найважливіше речення заховане десь посередині й майже непомітне.

Я переглядала сторінки. На одній із них був опис невеликої кімнати, у якій кілька десятиліть працювала кравецька майстерня. Власниця не хотіла переїжджати, хоча будівлю вже призначили для ремонту. Автор описував її звичку завжди класти ножиці на те саме місце.

— Це добре, — сказала я.

— Я теж так вважаю.

— Але не знаю, чи варто ілюструвати це буквально.

— Не варто.

Я підвела очі.

— Справді?

— Справді. Якби я хотів побачити ножиці на столі, то купив би каталог обладнання для майстерні.

Я розсміялася раніше, ніж устигла стриматися.

— Це перший розумний аргумент, який я сьогодні почула.

— Запишіть його. Можливо, ще знадобиться.

Ми деякий час мовчки впорядковували документи. Я помітила, що Леслав розкладав їх не за номерами, а за маленькими стікерами з власними нотатками. Кожен мав інший колір, а на деяких було написано лише одне слово: «повернення», «відсутність», «повсякденність», «свідок».

— Ви справді все так позначаєте? — запитала я.

— Лише те, що не хочу загубити.

— А якщо загубите стікер?

— Тоді доведеться перечитати текст.

— Тобто ваша система тримається на пам'яті.

— І на тому, що я не викидаю папери поспіхом.

Я подивилася на стос аркушів. У його впорядкованому хаосі було щось напрочуд особисте. Він не здавався людиною, яка працює механічно. Помічав дрібниці, але не мав потреби демонстративно про них розповідати.

— А ви все малюєте? — запитав він.

— Не все.

— Шкода.

— Чому?

— Хотів би побачити, який вигляд мала б ілюстрація вашої системи нотаток.

— Будь ласка. Напевно, я намалювала б людину, яка намагається впорядкувати безлад замість того, щоб просто викинути половину аркушів.

— Це був би доволі безжальний портрет.

— Я не обіцяла, що він буде компліментарним.

Він усміхнувся, і вперше я подумала, що, можливо, нам буде легше розмовляти, ніж я очікувала. Це ще не означало, що ми зможемо працювати разом. Гарний діалог не розв'язував професійних проблем, а взаємна симпатія не була аргументом у суперечці про композицію книги.

Я забрала альбом і попрямувала до виходу.

— Анієло?

Я обернулася.

— Так?

— Знаю, що ми домовилися про незалежні пропозиції. Але хотів би, щоб завтра ми поговорили про один текст. Той, що про кравецьку майстерню. Мені здається, з нього можна створити щось важливіше, ніж окремий розділ.

— Надішліть мені матеріали.

— Можу. Але спочатку волів би почути, що саме ви в ньому бачите.

Я замислилася.

— Завтра після обіду. Якщо ви не намагатиметеся вирішувати за мене, що я повинна намалювати.

— А якщо в мене буде хороша пропозиція?

— Тоді зможете її представити.

— Справедлива домовленість.

— Поки що.

Я вийшла з бібліотеки з відчуттям, що зустріч завершилася зовсім не так, як я планувала. Однак я не втратила нічого з того, що було для мене важливим. Мій час залишився захищеним, ролі визначеними, а межі відповідальності зафіксованими.

І все ж, повертаючись до кімнати, я думала не про розклад, а про одну фразу Леслава. Він хотів спочатку почути, що бачу я.

Не могла пригадати, щоб хтось із моїх останніх замовників ставив мені подібне запитання.

Цього було недостатньо, щоб комусь довіритися. Але цілком вистачало, щоб наступного дня не поспішати завершувати розмову.

Розділ 2 - Межі та спільна мова

Наступного дня я присвятила ранок власним ілюстраціям. Зачинила двері кімнати, вимкнула звук на телефоні й розклала на столі кілька аркушів паперу. Хотіла підготувати серію ескізів, перш ніж знову почати думати про книгу, над якою ми працювали з Леславом. Не тому, що проєкт перестав мене цікавити. Просто мені потрібно було нагадати собі, що моє професійне життя не починається й не закінчується одним замовленням.

Близько полудня мені зателефонувала Марта. Вона повідомила, що в їдальні на мене чекає посилка зі зразками паперу, а після обіду ми зможемо скористатися невеликою майстернею на першому поверсі. Там мали підготувати простір для спільних консультацій.

Я спустилася вниз із текою ескізів. Леслав уже сидів за столом у їдальні. Перед ним лежав розгорнутий блокнот, а поруч стояла тарілка із сендвічем, який він, очевидно, не встиг доїсти.

— Доброго дня, — сказала я.

— Доброго дня. Як минув ранок?

— Мій.

Він подивився на мене з легкою усмішкою.

— Розумію. Не питатиму подробиць.

— Це розумно.

Він указав на стілець навпроти.

— Я приніс текст про кравецьку майстерню. Подумав, що можемо почати з нього.

Я сіла й дістала власні нотатки.

— Учора ввечері я його перечитала. Мене не переконує запропоноване закінчення.

— Мене теж.

— Чудово. Принаймні нам не доведеться сперечатися абсолютно про все.

— Я б не поспішав із такими сподіваннями.

Він подав мені роздруківку. Я прочитала позначений фрагмент. Історія розповідала про жінку, яка понад тридцять років тримала невелику кравецьку майстерню. Після закриття приміщення вона перенесла частину обладнання до своєї квартири, але більше ніколи не повернулася до роботи. У тексті згадувалася швейна машина біля вікна та сліди від стільців на дерев'яній підлозі.

— Автор завершує розповідь реченням про порожнє приміщення, — сказав Леслав. — На мою думку, він надто легко підсумовує цю історію.

— Тому що читач отримує готовий висновок?

— Саме так. Усе пояснюється раніше, ніж у нього встигає виникнути запитання.

Я провела пальцем по роздруківці.

— Я бачу це трохи інакше. Мені не хотілося б малювати саму майстерню. Мене більше цікавить момент, коли людина перестає бути потрібною місцю, у якому провела половину свого життя.

— Це сильна думка.

— Але я не хочу перетворювати цю жінку на символ. Вона була конкретною людиною. Мала власні звички, клієнтів, напевно, і дні, коли їй зовсім не хотілося ні з ким розмовляти.

— Тобто ілюстрація повинна показувати повсякденність, а не втрату?

— Можливо, її слід. Наприклад, стільницю, на якій залишилися дрібні порізи. Або світло на стіні, де колись висіло дзеркало. Я не хочу малювати порожнечу як якусь грандіозну драматичну подію.

Леслав деякий час мовчав. Потім узяв ручку й щось дописав на полях.

— А текст? — запитав він.

— Він мав би закінчуватися раніше. Реченням про те, що жінка й досі клала ножиці на те саме місце, хоча вже не мала столу, за яким могла б ними користуватися.

Він підвів голову.

— Цього речення немає в теперішній версії.

— Воно є всередині. Його можна перенести в кінець.

— А останній абзац прибрати?

— Так.

Він не відповів одразу. Ще раз перечитав уривок, а потім відклав ручку.

— Я згоден.

Мене здивувало, як легко він це сказав. Я вже встигла подумки підготувати аргументи на випадок, якщо він почне захищати оригінальне закінчення.

— Без жодних застережень?

— Маю одне. Потрібно запитати автора, чи погодиться він на зміну послідовності абзаців.

— Звісно.

— Не хочу, щоб ми переписували чужу історію лише тому, що знайшли для неї кращу композицію.

Я уважніше подивилася на нього.

— Це справедливо.

— Намагаюся.

У його голосі не було фальшивої скромності. Він просто констатував факт. Я подумала, що саме такого підходу мені бракувало в кількох попередніх співпрацях. Мені не була потрібна людина, яка погоджувалася б зі мною в усьому. Мені була потрібна людина, здатна відрізнити власні амбіції від відповідальності за чужу роботу.

Після обіду ми перейшли до майстерні. Приміщення було невеликим, але добре освітленим. Біля однієї стіни стояли стелажі з папером, а під вікном розташовувався широкий стіл. Посередині було достатньо місця, щоб розкладати великі аркуші. У повітрі відчувався легкий запах дерева й друкарської фарби.

Я розклала свої ескізи. Леслав приніс роздруківки текстів, а також кілька варіантів структури розділів. Ми не стали обговорювати всі матеріали одразу. Натомість вирішили вибрати три історії, які могли б визначити тон усього видання.

Перша розповідала про кравецьку майстерню. Друга — про невелику залізничну станцію, на якій уже багато років не зупинялися пасажирські потяги. Третя стосувалася квартири, яка кілька місяців стояла порожньою після того, як її власники виїхали за кордон.

— Не хочу починати з найсильнішої історії, — сказав Леслав, переглядаючи тексти. — Якщо перші сторінки

будуть надто важкими, читачеві може не залишитися простору для власних спогадів.

— А якщо почнемо з чогось надто нейтрального, у нього не буде причини залишитися.

— Отже, нам потрібно щось, що відчиняє двері, але не розповідає відразу, що знаходиться за ними.

— Це вже схоже на завдання для ілюстраторки.

— Я не збираюся відбирати у вас роботу.

— Поки що.

Він усміхнувся.

Ми почали розкладати аркуші на столі. Я пересувала їх, змінювала порядок, порівнювала фрагменти текстів із власними ескізами. Леслав читав уголос деякі речення, іноді зупиняючись на окремому слові. Він не робив цього театрально. Читав так, ніби перевіряв, чи відповідає ритм тексту образу, який поступово народжувався в нашій розмові.

У якийсь момент я помітила, що він затримав погляд на одному з моїх ескізів. На ньому був зображений порожній коридор із прочиненими дверима. На підлогу падала прямокутна пляма світла, а на стіні виднівся слід від знятої картини.

— Це не ілюстрація до історії про кравецьку майстерню, — сказав він.

— Ні.

— До якого тексту ви її віднесли?

— Ще до жодного.

Він уважно розглядав малюнок.

— Схоже на місце, звідки хтось пішов, але не зачинив за собою двері.

— Можливо, тому, що не хотів їх зачиняти.

— Або тому, що збирався повернутися.

Я не очікувала такої відповіді. Відклала олівець.

— Ви завжди шукаєте надію в речах, які хтось залишає?

— Не завжди. Іноді шукаю причину, через яку хтось не забрав усе із собою.

— Досить редакторський підхід.

— А ви завжди залишаєте стільки місця для недомовленості?

— Лише тоді, коли вважаю, що глядач здатен ним скористатися.

— Тобто ви довіряєте йому більше, ніж тексту.

— Ні. Я довіряю йому настільки, щоб не пояснювати все двічі.

Леслав поклав долоню на край столу.

— Це може стати хорошим напрямком для всієї книги.

Наступну годину ми працювали над структурою. Вирішили, що видання не буде впорядковане за типами будівель або хронологією. Кожна частина мала розвиватися навколо емоційного мотиву: присутності, звички, втрати та повернення. Ми не хотіли нав'язувати читачеві єдине тлумачення. Тексти й ілюстрації мали доповнювати одне одного, а іноді навіть суперечити.

Ми також записали конкретні правила. Леслав відповідав за редагування текстів та їхню послідовність, я — за візуальну концепцію, техніку й остаточну форму